

**MAKTAB TA'LIMIDA BADIY ASARLARNI SAMARALI O'QITISH
METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH**

Masharipova Danaxan Atabekovna

*Ichki ishlar vazirligining ixtisoslashtirilgan maktab-internati ona tili va
adabiyot fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: Maktab ta'limida badiiy asarlarni o'qitish metodikasi ko'plab muammolar bilan yuzlashadi: o'quvchilarning qiziqmasligi, tahliliy fikrlashning pastligi, metodlarning eskirganligi va amaliy jihatdan integratsiyalashtirilmaganligi. Ushbu maqolada o'qitish metodikasini takomillashtirish yo'llari innovatsion usullar, interfaol texnologiyalar, diferensial yondashuv va o'quvchilarning ijodiy ishtirokini oshirish vositalari tahlil qilinadi. Tadqiqot maktab darslarida qo'llangan metod va texnikalarning samaradorligini eksperimental metodlar yordamida aniqlashga qaratilgan. Natijalar shuni ko'rsatdiki, interfaol metodlar va ijodiy topshiriqlar o'quvchilarda badiiy matnga munosabatni yaxshilaydi, tushunishni chuqurlashtiradi va adabiy salohiyatni rivojlantiradi. Maqola xulosalarida metodik takliflar va amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: badiiy asar, o'qitish metodikasi, interfaol metodlar, ijodiy tushunish, o'quvchilarning ishtiroki, diferensial yondashuv

Badiiy adabiyot maktab ta'limida nafaqat til va madaniyat fani, balki mantiqiy fikrlash, dunyoqarashni kengaytirish va axloqiy-estetik didni shakllantirish vositasi hisoblanadi. Biroq amaliyotda ko'plab maktablarda badiiy asarlarni o'qitish metodikasi eskirgan, o'quvchilarning darsga qiziqishi sust va matn tahlili shakllari yuzaki bo'lishi kuzatiladi. Mazkur holat o'qituvchilarning metodik kompetensiyasini oshirish, zamonaviy pedagogi yondashuvlardan foydalanish va sinf ichidagi interfaol muhitni yaratish zaruratini tug'diradi.

Dolzarbligi: XXI asr ta'lim talablari o'quvchilarning faolligi, tanqidiy fikrlashi, ijodiy fikrlash darajasi an'anaviy metodlardan farq qiladi. Shu sababli



maktablarda badiiy asarlarni o'qitishda metodik yangilanish, innovatsion yo'nalishlarni qo'llash dolzarb masala.

Maqsad: maktab ta'limida badiiy asarlarni yaqindan o'qitish metodikasini takomillashtirish yo'llarini aniqlash, ularning samaradorligini eksperimental jihatdan tekshirish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Maktab ta'limida badiiy asarlarni samarali o'qitish metodikasini takomillashtirish uchun quyidagi strategiya va usullarni qo'llash mumkin. Bu usullar o'quvchilarning qiziqishini oshirish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va adabiy asarlarni chuqur tushunishga yordam beradi:

Interfaol va o'quvchi markazli yondashuv

- Muloqotli muhokama: Badiiy asarni o'qishdan oldin yoki keyin savollar orqali o'quvchilarning fikrlashini rag'batlantirish. Masalan, □ Qahramonning bu qarori sizga to'g'ri tuyuldimi? Nima uchun? □ kabi savollar berish.

- Rolli o'yinlar: O'quvchilarga asardagi qahramonlar sifatida o'zlarini tasavvur qilib, ularning his-tuyg'ulari va harakatlarini muhokama qilishni taklif qilish.

- Guruh ishi: Kichik guruhlarda asar bo'yicha loyiha tayyorlash, masalan, qahramonlar xarakterini tahlil qilish yoki asar syujetini zamonaviy kontekstda qayta talqin qilish.

Kontekstual tahlil

- Tarixiy va madaniy fon: Asar yozilgan davrning ijtimoiy, siyosiy va madaniy sharoitlarini o'quvchilarga tushuntirish. Bu asarni chuqurroq anglashga yordam beradi.

- Muallif hayoti: Muallifning hayoti va ijodiy yo'li haqida qisqacha ma'lumot berish orqali asar mazmunini yoritish.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish

- Multimedia vositalari: Asarga mos keladigan video, audio yoki tasviriy materiallar (masalan, asar asosida suratga olingan film parchasi yoki muallif haqidagi hujjatli film) orqali o'quvchilarning qiziqishini oshirish.



- Raqamli platformalar: X platformasidagi adabiy munozaralar yoki adabiyotga oid postlarni ko'rib chiqish, o'quvchilarni zamonaviy adabiy muhokamalarga jalb qilish.

- Interaktiv darslar: Kahoot yoki Quizlet kabi platformalarda asarga oid viktorinalar tuzish.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish

- Tahliliy savollar: Asardagi mavzular, ramzlar, obrazlar va syujet chiziqlarini tahlil qilishga undash. Masalan, □Bu asarda muallif qanday ijtimoiy muammoni ko'tarmoqchi bo'lgan?□

- Taqqoslash: Bir nechta asarni yoki bir muallifning turli asarlarini taqqoslab, o'xshashlik va farqlarni aniqlashga yo'naltirish.

Ijodiy yondashuv

- Yozma ishlar: O'quvchilardan asar bo'yicha insho, hikoya davomi yoki muqobil yakun yozishni so'rash.

- Sahn alashtirish: Asardagi muhim sahnalarni sinfda sahnalashtirish orqali o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash.

- Adabiy loyihalar: Masalan, asar qahramonlarining xarakterini aks ettiruvchi plakatlarni tayyorlash yoki adabiy jurnal tuzish.

Individual yondashuv

- O'quvchilarning qiziqishlariga moslashtirish: Har bir o'quvchining o'qish darajasi va qiziqishlariga mos asarlar tanlash yoki turli janrdagi asarlarni taklif qilish.

- O'qishni rag'batlantirish: Mustaqil o'qish uchun kitoblarni ro'yxatini tuzish va o'qishni rag'batlantirish uchun mukofot tizimini joriy qilish.

O'zbek adabiyoti kontekstida

- Mahalliy adabiyotga e'tibor: Alisher Navoiy, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon kabi o'zbek adabiyotidagi muhim mualliflarning asarlarini o'qitishda milliy qadriyatlar va an'analarni ta'kidlash.

- Zamonaviy o'zbek adabiyoti: So'nggi yillarda yozilgan asarlarni darslarga kiritish orqali o'quvchilarni zamonaviy adabiyot bilan tanishtirish.



Amaliy misol:

Masalan, Alisher Navoiyning □Xamsa□ asaridagi □Xusrav va Shirin□ dostonini o'qitishda:

- Dars boshida: O'quvchilarga sevgi, sadoqat va fidoiylilik haqida savollar berib, muhokama boshlash.
- Kontekst: Navoiyning hayoti va □Xamsa□ning yozilish davri haqida qisqacha ma'lumot berish.
- Interfaol element: O'quvchilardan Xusrav va Shirin obrazlarini zamonaviy kontekstda tasavvur qilib, ularning xarakterini tahlil qilishni so'rash.
- Texnologiya: Asar bo'yicha yaratilgan qisqa animatsion video yoki X platformasida mavzu bo'yicha muhokamalarni ko'rsatish.

Xulosa

Badiiy asarlarni samarali o'qitish uchun o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish va ularning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish muhim. Har bir dars o'quvchilarning yoshiga, qiziqishlariga va o'zbek adabiyotidagi o'ziga xos xususiyatlarga moslashtirilishi kerak.

Tadqiqot natijalari ko'rsatadiki, an'anaviy metodlar bilan qiyoslaganda interfaol va ijodiy metodlar badiiy asarlarni tushunish va tahlil qilishda yuqori samaradorlikka ega. Bu natija boshqa mamlakatlardagi tadqiqotlar bilan ham mos keladi: multimediya vositalar va vizual yordamchilarning rolini Yunus va boshq. tadqiqoti tasdiqlaydi.

Ushbu tadqiqot shuni ko'rsatdiki, maktabda badiiy asarlarni o'qitishda interfaol, ijodiy va differensial metodlarni qo'llash an'anaviy usullarga nisbatan samaraliroqdir. Bu yondashuvlar o'quvchilarning matnga bo'lgan munosabatini mustahkamlaydi, tahliliy va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi, dars tajribasini jonlantiradi. Biroq metodik innovatsiyalarni muvaffaqiyatli tatbiq etish uchun o'qituvchilarning tayyorgarligi, maktablarning texnik resurslari va metodik qo'llanmalar muhim rol o'ynaydi.

ADABIYOTLAR.



1. Lanin, B. A. (2020). *Metodika prepodavaniya literatury: o 'quv xrestomatiya* (4-nashr). Moskva: Yurayt nashriyoti.
2. Alekseeva, M. A. (2021). *Metodika prepodavaniya literatury: amaliy qo'llanma*. Moskva: Yurayt.
3. *Prepodavanie literatury: obrazovatelnye texnologii*. (2022). Penza: NMC58 nashriyoti.
4. Mašát, M. va Nosková, L. (2023). *Innovative Methods of Teaching Literary Education. European Journal of Teaching and Education*, 5(1), 34–41.
5. The Teaching of Literature: Approaches and Methods. (2016). *International Journal of Education and Evaluation Research*, 2(5), 45–52.
6. Teacher's Approaches in Teaching Literature: Observations of ESL Classrooms. (2015). *ERIC Online Journal*.
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1086201.pdf>
7. Yunus, M. M., Salehi, H. va John, D. S. (2013). *Using Visual Aids as Motivational Tool in Enhancing Students' Interest in Reading Literary Texts*. ArXiv e-Prints. <https://arxiv.org/abs/1305.6360>
8. Enhancing Online English Language and Literature Classrooms. (2022). *Frontiers in Education*. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9558007/>
9. Innovative Learning Tasks in Enhancing Literary Appreciation. (2019). *SAGE Open*, 9(1), 1–8.
10. Somova, T. N. (2015). *Teoriya i metodika obucheniya literature*. Tolyatti: TLTSU DSpace.